

Odstranjen drevored divjega kostanja – *Aesculus hippocastanum* na Muti

Jeseni lanskega leta je pri posameznikih na Muti povzročilo nekaj negotovanja odstranjevanje starih močno poškodovanih dreves divjega kostanja (*Aesculus hippocastanum*) v drevoredu na Glavnem trgu. Dvomi o pravilnosti odločitve odstranjevanja teh dreves se še zmeraj pojavljajo. Zaradi teh dvomov smo na pobudo občinske uprave pripravili naslednji članek.

Nekateri mediji so tudi senzacionalistično poročali o odstranjevanju divjih kostanjev na Muti, kateri članki in prispevki so bili objavljeni na podlagi nestrokovnosti in predvsem na nepoznavanju biologije drevesa. Najmanj kar bi bilo po novinarski etiki primerno povprašati ne le te dvomljivce ampak tudi poizvedet za strokovno mnenje in šele nato poročati o dogodku. Za strokovno mnenje pa nas je zaprosila uprava občine Muta. Na podlagi dolgoletnih izkušenj tudi pri ocenjevanju poškodovanosti dreves smo podali strokovno mnenje. Drevesa divjega kostanja – *Aesculus hippocastanum* v drevoredu smo okularno ocenili njihovo biološko in mehansko stanje po mednarodno veljavni metodologiji VTA (Visual Tree Assessment). Stanje vseh dreves v drevoredu je bilo podobno in primerljivo, zato smo podali enotno mnenje za celoten drevored.

Kaj pa je VTA metodologija? Temelji na sistematičnem vizualnem pregledu in analizi potrjenih karakterističnih simptomom na podlagi katerih se ugotavlja zdravstveno stanje drevesa. Poškodovanost se ocenjuje za vse dele drevesa od korenin preko debla do krošnje. Da se lahko lotiš ocenjevanja po VTA metodologiji moraš imeti osvojena naslednja znanja:

- Poznavanje lesnatih rastlin in njihove rasti,
- poznavanje botaničnih lastnosti lesnatih rastlin,
- poznavanje osnovnih značilnosti lesnatih rastlin in njihove rasti,
- morfološke lastnosti posameznih rastlin,
- genetske lastnosti posameznih rastlin,
- delitev lesnatih rastlin po obliki in rasti (habitus),
- poznavanje razvojnih stopenj rasti ter rasti skozi letne čase,
- poznavanje uporabne vrednosti posameznih rastlin,
- (pre) poznavanje razmer v katerih posamezna lesnata rastlina raste in njen vpliv na okolje (kemične in fizikalne lastnosti),
- oskrba in zaščita lesnatih rastlin v zimskem obdobju,
- obnovitvena sposobnost posameznih lesnatih rastlin,
- poznavanje rezi (vzdrževalna, oblikovna, obnovitvena, obrezovanje na glavo),
- znanja iz področja fitopatologije (poznavanje bolezni in škodljivcev posameznih vrst rastlin),
- poznavanje zakonodaje s področja varstva rastlin,
- zdravljenje drevja, ...

Na podlagi teh in tudi širših znanj, ki smo jih pridobili pri strokovnjakih doma in v tujini, smo podali tudi strokovno mnenje za drevored divjega kostanja na Muti. Poleg tega pa smo se držali tudi standardov v krajinski arhitekturi, ki so mednarodno veljavni in primerljivi. Pri posameznikih so se pojavila mnenja, da se odstrani le najbolj poškodovana drevesa in se jih nadomesti z mladimi drevesi iste vrste. Divji kostanj spada med najbolj občutljive drevesne vrste, ki jih rado napadajo razne bolezni in škodljivci. Za sajenje v javne nasade ga ne priporočamo tudi zaradi krhkih vej in težkih semen. Poleg tega pa slabo prenaša onesnažene

pogoje predvsem onesnaženje s soljo (NaCl, in CaCl₂). Za izpopolnjevanje drevoreda z mladimi drevesi pa naj povem definicijo drevoreda. »Drevored je linijska zasaditev več kot petih (5) dreves iste vrste ali sorte posajene v enakih razmikih in iste starosti na eni ali obeh straneh poti«.

Še nekaj o ocenjenem stanju drevoreda divjega kostanja. Drevesa so bila v preteklosti močno obrezovana z nedopustno in nestrokovno tehniko obrezovanja – obglavljena, kar je bistveno spremenilo njihovo fiziologijo. Poleg tega so bili izvršeni tudi gradbeni posegi v koreninski sistem. Splošna ocena stanja dreves je bila, da se doslej z drevesi ni gospodarilo v skladu arboristične stroke.

Rast koreninskega sistema dreves v drevoredu je bila enostransko omejena s prometnico v delu (pred NLB) pa je bila omejena z dveh strani kot v nekakšnem koritu, v delu (parkirišče) pa so položeni tlakovci preko celotnega koreninskega sistema. Poleg tega pa se je v preteklosti zaradi izgradnje cestne in druge infrastrukture bistveno poseglo v območje koreninskega sistema. V trenutku našega ocenjevanja stanja dreves v drevoredu pa se je zaradi izgradnje vodovodnega sistema še enkrat bistveno poseglo v koreninski sistem. Vsi ti posegi so močno vplivali na varnostno stanje dreves v drevoredu (poškodba korenin = poškodba celotnega drevesa).

Na večini debel dreves v območju koreničnika so bile vidne mehanske poškodbe, ki so nastale zaradi košnje, trka vozil ali zaradi vandalizma. Te poškodbe so se ponekod videle kot propadanje notranjosti debla zaradi vdora patogenih gliv. Ponekod je gnitje napredovalo že v takšnem obsegu, da je ogrožalo stabilnost drevja, kar lahko zaradi vse močnejših vetrov in težkega snega pomeni nevarnost za okolico. Zaskrbljujoče je bilo tudi stanje debla zaradi nepravilnega obreza debelih vej, kar je imelo za posledico vdor patogenih gliv in seveda posledično tudi gnitje v notranjost debla. Razkrojeno tkivo v deblih je vsako leto napredovalo in je predstavljajo veliko nevarnost, kar pomeni, da bi se drevesa zlomila in podrla. Ena prej, druga pozneje. Dejstvo je, da ima vsako drevo svoj življenjski lok. V nekem obdobju se začnejo naglo starati zaradi česar postane njihovo vzdrževanje ne le drago, ampak tudi nevarno. Nestrokovni posegi iz preteklosti so ta lok v obravnavanem drevoredu strmo obrnili navzdol. Vse te poškodbe pomenijo veliko nevarnost za bivalno okolje in za mirujoči ter gibajoči promet ob tem drevoredu. Ko pa gre za varnost ljudi in premoženja razprava o smiselnosti odstranjevanja divjih kostanjev ni več potrebna. Vprašajmo se kaj bi se z drevesi divjega kostanja zgodilo ob orkanskem vetru, ki nas je zajel 11. in 12. decembra 2017. Verjetno bi velika večina teh votlih in močno poškodovanih dreves ob tem vetru popadala.

Krošnje vseh dreves so bile v preteklosti obglavljene, torej obžagane na način, ki je v sodobni arboristični praksi nestrokoven, nedopusten in nedovoljen (odraslim drevesom ne smemo odstraniti več kot 15% listne mase). Posledica takšnega ravnanja je bila bujna reakcija dreves z odganjanjem adventivnih poganjkov iz ranitvenega lesa prevelikih rezov (dovoljeni rezi le vej premera do 5 cm) vej in tvorjenje sekundarne krošnje, ki pa je zaradi svoje krhljivosti bila nevarna za okolje. Znano je, da močnejši rezi skrajšujejo življenjsko dobo rastlin. Istočasno pa takšni rezi pomenijo veliko poškodbo rastline in le tej škodijo z zdravstvenega (bolezni, vdor gliv, itd) in varnostnega vidika.

Posebno težavo pri vlogi divjega kostanja v javnih nasadih poleg naštetih pomenijo tudi bolezni in škodljivci, ki radi napadejo liste pravega kostanja. Zelo vidna je bolezen, ki jo povzroči gliva *Guignardia aesculi* – listna sušica divjega kostanja zaradi katere listi porjavijo, se sušijo in prezgodaj odpadejo. V Sloveniji so jo prvič opazili v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Podobno se dogaja ob napadu škodljivca *Carmeraria ohridella* – listni zavrtač divjega kostanja zaradi

katerega povrhnjica lista prične rjaveti, nadalje porjavi celoten list in prezgodaj odpade. Zaradi prezgodnjega porjavenja in prezgodnjega odpadanja listov les ne dozori. Drevje izgubi odpornost na vse druge stresne dejavnike in izgubi vse funkcije v okolju kjer raste. Ta škodljivec je bil prvič opažen leta 1986 v okolici Ohrida v Makedoniji, v Sloveniji pa je bil prvič opažen leta 1994. Le na podlagi poznavanja in spremljanja zdravstvene problematike drevja v urbanem okolju je mogoče ohranjati njihovo estetsko vrednost, ki je najbolj vidna lastnost tudi za nestrokovnjake.

Vsi nestrokovni posegi v krošnje skupaj z boleznimi in škodljivci ter vsi stresni dejavniki okolja (sol, promet, suša, ...) so za opisani drevored pomenili precejšnjo nevarnost v okolju. Poleg tega pa je bila vidno izničena estetska funkcija drevoreda. Od dobrega drevoreda se pričakuje, da bo v funkciji torej, da bo nam lepšal okolje, prispeval h kakovosti okolja, da bo varen in bo zdrav ter privlačen. Drevored divjega kostanja nobene od naštetih funkcij ni več imel.

V članku je omenjena arboristika. Kaj pa je arboristika? Arboristika je veda, ki se ukvarja s sajenjem in z nego dreves. Temelji na poznavanju drevesne biologije, cilj pa je varno, zdravo in estetsko drevo. Arborist razpolaga s širokim znanjem drevesne biologije, pozna vse vloge drevesa, ki jih ima le-to v okolju, seznanjen je z različnimi tehnikami obrezovanja za različne vrste (sorte) in glede na starost drevesa, z najprimernejšim časom obrezovanja in pozna vse ostale moderne arboristične tehnike.

V strokovnem mnenju o stanju drevoreda divjega kostanja smo podali tudi priporočljive ukrepe - načrtovanje za nadomestitev odstranjenega drevoreda. Pri načrtovanju smo upoštevali možnosti, ki jih daje prostor, pri izboru pa smo upoštevali prilagojenost rastišču, odziv drevesa na stresne dejavnike (temperatura, radiacija, plini, zasoljevanje,...), odpornost proti boleznim in škodljivcem, gojitvene zahtevnosti, prezimna trdnost, fiziološke lastnosti, habitus, razrast korenin, primernost za urbano okolje, blaženje učinkov klimatskih sprememb itd.

Za omenjeni drevored smo predlagali zasaditev ostrolistnega javora – *Acer platanoides*, ki je primerna vrsta za saditev v javnih nasadih. Kasneje je bila debata tudi o zasaditvi iste drevesne vrste, kot je bila do sedaj to je divji kostanj – *Aesculus hippocastanum*, ki smo ga zaradi množice negativnih lastnosti in neprimernosti saditve v javne nasade odsvetovali. Bila je predlagana tudi malolistna lipa – *Tilia cordata*, ki pa jo tudi napada kar nekaj škodljivcev. Prva je platanova listna sušica, ki jo povzroča gliva *Apiognomonium veneta* in napada poleg platane še bukve, hraste ter predvsem lipe. Navzven se kaže v črnih pegah na listih, v obliki rakavih tvorbo (odmiranje lubja in brstov), odmiranje starejši vejic ter odmiranje brstov. Lipe prav tako napada gliva cerkosporna lipova listna pegavost – *Mycosphaerella microsora*, ki se navzven pokaže kot rjavočrne blesteče pege na listih. Lipe rada napada tudi pršica šiškariča – *Eriophyes leiosoma* in šiškotvorna hrčica – *Didymomyia reaumuriana*, ki povzročata tvorbo šišk na listih.

Nazadnje se je potrdila zasaditev ostrolistnega javora. Ta javor ima skoraj vse pozitivne lastnosti, ki smo jih že našli pri nadomestitvi odstranjenega drevoreda. Poleg tega pa ostrolistni javor učinkovito znižuje ozon, učinkovito blaži hrup in predvsem nima vidnih bolezni in škodljivcev. Odporen je proti onesnaženem zraku in močnemu vetru. Dobro prenaša tudi nizke temperature in tudi revnejša tla. Glede na to, da imajo drevesa tudi v območju korenin dovolj prostora za razrast je ostrolistni javor primerna drevesna vrsta za drevored na Glavnem trgu na Muti. Da ne bi bila ocene pravilnosti odstranitve dreves divjega kostanja in nadomestitve z novimi drevesi enostranska je občinska uprava občine Muta zaprosila za mnenje tudi prof.dr. Dušana Jurca iz Gozdarskega inštituta Slovenije, vodja oddelka za fitopatologijo,

ki je podal popolnoma enako mnenje, kot sva ga podala Marija Herman-Planinšek in Vladimir Planinšek iz drevesnice Omorika d.o.o..

V na novo nasajenim drevoredu priporočamo redno nego in vzdrževanje v začetku (mladostni fazi drevesa do nekje 15 leta starosti) na vsaki dve leti, kasneje pa na vsaka 3 leta. Drevesa se v začetku stabilizirajo in zaščitijo s tremi količki, kasneje pa pred mehanskimi poškodbami. Obžaguje - striže se le z namenom zagotavljati lepa in varna drevesa.

Kot se razbere iz članka oz. strokovnega mnenja je potrebno za ocenjevanje stanja drevnine in nadalje za saditev imeti široko naravoslovno in strokovno znanje predvsem iz botanike, krajinske arhitekture in poznati rastline za ozeljevanje (dendrologija). Naj bo ta članek kot odgovor in poduk vsem dvomljivcem o pravilnosti odločitve za odstranitev drevoreda divjega kostanja in nadomestitev z drevoredom ostrolistnega javora. Zato si naj sposodim verz našega pesnika dr. Franceta Prešerna: » Le čevlje sodi naj kopitar«.

Vladimir Planinšek

